

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В. В. ДОКУЧАЄВА**

Кафедра прикладної економіки і міжнародних економічних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

професор

Р. ШЕЛУДЬКО

«31»

серпня

2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»**

Галузь знань – 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність – 073 «Менеджмент»

Факультет менеджменту і економіки

Харків – 2020

Робоча програма «Екологічний менеджмент» для здобувачів галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент», «26» серпня, 2020 р. ____ с.

Розробник: Кучер Леся Юріївна, канд. екон. наук, с. н. с., доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин.

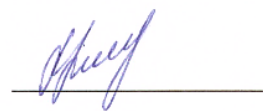
Робочу програму затверджено на засіданні кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин

Протокол від « 26 » серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри, д-р екон. наук, професор ХНАУ

Л. ЛОМОВСЬКИХ

«26» серпня 2020 р.

Схвалено методичною комісією факультету менеджменту і економіки

Протокол від « 27 » серпня 2020 р. № 2.

Голова навчально-методичної комісії
факультету менеджменту і економіки,
канд. екон. наук, доцент

Ю. ФІЛІМОНОВ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Вибіркова	
Модулів – 2	Спеціальність 073 «Менеджмент»		
Змістових модулів – 2			
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
Загальна кількість годин – 90	Освітньо-професійна програма «Менеджмент»	1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4; самостійної роботи здобувача – 8		Другий (магістерський) рівень вищої освіти	Лекції
	16 год.		4 год.
	Практичні, семінарські		
	14 год.		6 год.
	Самостійна робота		
	60 год.		80 год.
	Лабораторні:		
	-		-
		Вид контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Екологічний менеджмент» є формування в студентів компетентності щодо сучасних моделей екологічного менеджменту, прийняття управлінських рішень у системі забезпечення екологічно збалансованої діяльності суб'єктів господарювання.

Завдання навчальної дисципліни полягає в оволодіння студентами вміннями та знаннями з формування системи екологічного менеджменту, а також розвиток умінь еколого-економічного обґрунтування управлінських рішень.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

- теоретичні положення та методологічні основи екологічного менеджменту;
- основи формування системи екологічного менеджменту;
- принципи, функції та методи екологічного менеджменту;
- основні інструменти екологічного менеджменту;
- нормативно-правові основи екологічного менеджменту.

уміти:

- практично застосовувати методологічний і понятійно-термінологічний апарат екологічного менеджменту;

- використовувати принципи, функції, методи та інструменти екологічного менеджменту;
- розробляти, обґрунтовувати й застосовувати економічні, еколого-економічні, організаційні механізми, інструменти й важелі реалізації екологічної політики через запровадження екологічного менеджменту;
- здійснювати еколого-економічне обґрунтування та приймати управлінські рішення в системі забезпечення екологічно збалансованої діяльності суб'єктів господарювання;
- визначати основні показники ефективності екологічно орієнтованих інвестиційних проектів;
- запроваджувати інновації в галузі екологічного менеджменту;
- розробляти організаційну структуру системи екологічного менеджменту підприємства;
- визначати екологічні аспекти діяльності підприємства, встановлювати пріоритети та розробляти програми екологічних дій;
- визначати фактори впливу й оцінювати еколого-економічні ризики в процесі діяльності суб'єктів господарювання.

Перелік компетентностей:

Інтегральна компетентність – здатність до прийняття управлінських рішень у системі забезпечення екологічно збалансованої діяльності суб'єктів господарювання та розвиток умінь еколого-економічного обґрунтування управлінських рішень.

Загальні компетентності:

Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Спеціальні (фахові) компетентності:

Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів.

Здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту.

Здатність розробляти проекти, управляти ними, виявляти ініціативу та підприємливість.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Науково-методичні засади екологічного менеджменту

Тема 1. Теоретичні засади екологічного менеджменту

1. Екологічний менеджмент: понятійно-категорійний апарат.
2. Мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дисципліни «Екологічний менеджмент».

Тема 2. Методологічні засади екологічного менеджменту

1. Методологічні підходи й принципи екологічного менеджменту
2. Загальні й спеціальні функції екологічного менеджменту
3. Сутність і класифікація методів екологічного менеджменту
4. Стан і перспективи розвитку екологічного менеджменту в Україні

Тема 3. Формування системи екологічного менеджменту

1. Структура системи екологічного менеджменту
2. Концепція запровадження екологічного менеджменту в Україні
3. Організація корпоративного екологічного менеджменту
4. Приклади екологічних політик підприємств

Змістовий модуль 2. Основні інструменти екологічного менеджменту

Тема 4. Екологічний аудит у системі екологічного менеджменту

1. Поняття про екологічний аудит. Види аудиту
2. Етапи проведення екологічного аудиту
3. Міжнародні стандарти та принципи екологічного аудиту

Тема 5. Екологічна сертифікація в системі екологічного менеджменту

1. Сутність, об'єкти, суб'єкти та мета екологічної сертифікації
2. Завдання, принципи та передумови екологічної сертифікації
3. Становлення екологічної сертифікації
4. Сертифікація виробництва й обігу органічної продукції та сировини

Тема 6. Екологічний маркетинг у системі екологічного менеджменту

1. Екологічний маркетинг: сутність, мета, особливості
2. Товарна політика в екологічному маркетингу
3. Цінова політика в екологічному маркетингу
4. Екологічне маркування продукції
5. Сутність екологічного інжинірингу

Тема 7. Екологічні ризики та управління ними

1. Сутність і класифікація екологічних ризиків
2. Управління екологічними ризиками
3. Оцінювання екологічних ризиків
4. Екологічні ризики інновацій: сутність й управління ними

Тема 8. Інновації екологічного менеджменту

1. Сутність екологічних інновацій
2. Класифікація екологічних інновацій
3. Екологічні новації Спільної аграрної політики ЄС: імплементація в Україні

4. Сталий ґрунтовий менеджмент як інноваційний різновид екологічного менеджменту

5. Джерела фінансування й стимулювання еколого-інноваційної діяльності

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Денна форма навчання					Заочна форма навчання				
	усь- го	у тому числі				усь- го	у тому числі			
		л	с-п	інд.	с.р.		л	с-п	інд.	с.р.
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Науково-методичні засади екологічного менеджменту										
Тема 1. Теоретичні засади екологічного менеджменту	12	2	-	-	8	8	2	-	-	6
Тема 2. Методологічні засади екологічного менеджменту	11	2	2	-	7	8	-	-	-	8
Тема 3. Формування системи екологічного менеджменту	9	2	2	-	7	8	-	-	-	8
Разом за змістовим модулем 1	32	6	4	-	22	24	2	-	-	22
Змістовий модуль 2. Основні інструменти екологічного менеджменту										
Тема 1. Екологічний аудит у системі екологічного менеджменту	12	2	2	-	8	8	-	-	-	8
Тема 2. Екологічна сертифікація в системі екологічного менеджменту	11	2	2	-	7	10	2	-	-	8
Тема 3. Екологічний маркетинг у системі екологічного менеджменту	11	2	2	-	7	8	-	2	-	6
Тема 4. Екологічні ризики та управління ними	12	2	2	-	8	8	-	-	-	8
Тема 5. Інновації екологічного менеджменту	12	2	2	-	8	8	-	2	-	6
Разом за змістовим модулем 2	58	10	10	-	38	42	2	4	-	36
Усього годин	90	16	14	-	60	90	4	6	-	80
Модуль 2										
ІНДЗ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	16	14	-	60	90	4	6	-	80

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методологічні засади екологічного менеджменту	2
2	Формування системи екологічного менеджменту	2
3	Екологічна сертифікація в системі екологічного менеджменту	2
Разом		6

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Екологічний аудит у системі екологічного менеджменту	2
2	Екологічний маркетинг у системі екологічного менеджменту	2
3	Екологічні ризики та управління ними	2
4	Інновації екологічного менеджменту	2
Разом		8

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
—	—	—

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кожен студент за однією нижче перелічених тем готує доповідь, кросворд, пише тези або статтю. Крім того, виступає з доповіддю на науково-практичній конференції		
1	Теоретичні засади екологічного менеджменту	8
2	Методологічні засади екологічного менеджменту	7
3	Формування системи екологічного менеджменту	7
4	Екологічний аудит у системі екологічного менеджменту	8
5	Екологічна сертифікація в системі екологічного менеджменту	7
6	Екологічний маркетинг у системі екологічного менеджменту	7
7	Екологічні ризики та управління ними	8
8	Інновації екологічного менеджменту	8
Разом		60

9. Індивідуальні завдання

Тематика індивідуального науково-дослідного завдання відповідає змісту дисципліни. Студенти беруть за основу регіон України й за допомогою офіційних статистичних даних здійснюють оцінку ефективності управління екологічним станом цього регіону.

10. Методи навчання

У ході вивчення дисципліни «Екологічний менеджмент» використовуються такі методи навчання:

I. Інформаційно-презентативні:

- 1) усні: лекція, міні-лекція, розповідь, пояснення;
- 2) письмові: конспект, план, тези, цитати, графіки, схеми, реферат, звіт;
- 3) наочно-усні: демонстрація, слайди, відео.

II. Алгоритмічно-дійові:

- 1) діалогічні: бесіда, дискусія, консультація, тестування, семінари, питання-відповіді;
- 2) предметно-групові: питання, задачі;
- 3) групові: робота в малих групах, мозковий штурм, рольові ігри, конференції, круглі столи.

III. Самостійно-пошукові:

- 1) самостійна робота: питання, задачі, тестування.

11. Методи контролю

Протягом вивчення курсу «Екологічний менеджмент» студент має брати активну участь в обговоренні програмних питань на практичних заняттях.

Поточний контроль знань студентів здійснюється за трьома напрямками:

I – контроль систематичності та активності роботи на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях;

II – контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання;

III – контроль за виконанням модульних завдань.

Проміжний контроль за опануванням дисципліни здійснюється за спеціально розробленими завданнями теоретичного та практичного характеру, які оцінюються за 100-бальною системою по кожному з модулів.

Підсумковий контроль, який здійснюється в кінці вивчення курсу.

Система оцінювання знань, вмінь і навичок здобувачів передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять. Перевірку та оцінювання знань студентів здійснюють у таких формах:

- оцінювання роботи студентів під час семінарських і практичних занять;
- проведення проміжного контролю;
- проведення модульного контролю;
- проведення підсумкового контролю.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								Підсум- ковий залік
Змістовий модуль 1 35 %			Змістовий модуль 2 65 %					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	100
12	12	12	12	13	13	13	13	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90-100	A	зараховано
82-89	B	
75-81	C	
66-74	D	
60-65	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

Навчальний процес при підготовці магістрів спеціальності «Менеджмент» забезпечується текстами лекцій, методичними розробками з організації самостійної роботи, які розроблені ведучим курсу.

1. Конспект лекцій з дисципліни «Екологічний менеджмент»;
2. Методичні рекомендації щодо практичних занять і самостійної роботи;
3. Тестові завдання для діагностики рівня сформованості знань.

14. Рекомендована література

Основна література

1. Бобровський А. Л. Екологічний менеджмент : підручник / А. Л. Бобровський. – Суми : Університетська книга, 2009. – 585 с.
2. Галушкіна Т. П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика) / Т. П. Галушкіна ; НАН України. Інститут проблем ринка и економіко-екологічних досліджень. – Одеса, 2000. – 280 с.
3. Галушкіна Т. П. Екологічний менеджмент та аудит : навч. посібник / Т. П. Галушкіна, Л. М. Грановська, Р. А. Кисельова. – Херсон : Олді-плюс, 2013. – 456 с.
4. Екологічний менеджмент : навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк. – К. : Знання, 2006. – 366 с.
5. Кожушко Л. Ф. Екологічний менеджмент : підручник / Л. Ф. Кожушко, П. М. Скрипчук. – К. : Академія, 2007. – 432 с.
6. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / за заг. ред. д. е. н., проф. Л. Г. Мельника та к. е. н., проф. М. К. Шапочки. – Суми : Університетська книга, 2015. – 759 с.
7. Родіонов О. В. Екологічний менеджмент : навч. посіб. / О. В. Родіонов ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ : НОУЛІДЖ, 2009. – 274 с.
8. Словник-довідник з екологічного менеджменту : навч. посіб. / П. М. Скрипчук, Л. Ф. Кожушко, Т. П. Галушкіна, О. І. Скрипчук ; Нац. ун-т

вод. госп-ва та природокористування. – Рівне, 2009. – 356 с.

Допоміжна література

9. Горлачук В. В. Земельний менеджмент : навч. посіб. / В. В. Горлачук, І. М. Песчанська, В. А. Скороходов. – К. : Професіонал, 2006. – 192 с.
10. Довідник з питань економіки та фінансування природокористування і природоохоронної діяльності // В. Шевчук та ін. – К. : Геопринт, 2000. – 411 с.
11. Дорогунцов С. І. Удосконалення управління природокористуванням в АПК / С. І. Дорогунцов, П. П. Борщевський, Б. М. Данилишин. – К. : Урожай, 1992. – 128 с.
12. Екологічне управління : підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К. : Либідь, 2004. – 432 с.
13. Екологічні новації Спільної аграрної політики ЄС : імплементація в Україні : науково-аналітична зап. / від 10.08.2016 р. № 135-13/440/ Ін-т екон. та прогноз. НАНУ. – К., 2016. – 37 с.
14. Екологічні основи збалансованого природокористування у агросфері : навч. посіб. / за ред. С. П. Сонька та Н. В. Максименко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 568 с.
15. Екологічний аудит : посібник з екологічного менеджменту і екологічного аудиту / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, В. М. Навроцький та ін. – К. : Символ-Т, 1997. – 221 с.
16. Ілляшенко С. М. Маркетингові засади впровадження екологічних інновацій : моногр. / С. М. Ілляшенко. – Суми : Папірус, 2013. – 184 с.
17. Ілляшенко С. М. Управління екологічними ризиками інновацій : моногр. / С. М. Ілляшенко, В. В. Божкова ; за ред. д. е. н., проф. С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2004. – 223 с.
18. Караїм О. А. Екологічний менеджмент і аудит : конспект лекцій / О. А. Караїм. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 184 с.
19. Кучер Л. Ю. Економіка природокористування : навч. посібник / Л. Ю. Кучер, А. В. Кучер. – Х. : ФОП Федорко М. Ю., 2014. – 264 с.
20. Лебедевич С. І. Теоретико-методологічні засади формування галузевої системи екологічного менеджменту підприємств : моногр. / С. І. Лебедевич. – Львів : Ліга-Прес, 2008. – 340 с.
21. Практикум з менеджменту : ситуації і ділові ігри : навч. посіб. / О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Т. О. Гуренко, Н. В. Гайдамак ; за заг. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 196 с.
22. Проектування системи управління та менеджменту. Практикум / за ред. Й. С. Завадського. – К. : Урожай, 1994. – 208 с.
23. Прокопенко О. В. Екологізація інноваційної діяльності : мотиваційний підхід : моногр. / О. В. Прокопенко. – Суми : Університетська книга, 2008. – 392 с.
24. Скиба Ю. А. Екологічний менеджмент і аудит. Практикум. Спеціальність 7.070801, 8.0708.01 Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування / Ю. А. Скиба, Н. В. Коржунова. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 60 с.

Internet-ресурси

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційний веб-сайт Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – Режим доступу : <http://ecos.kiev.ua>.
3. Офіційний веб-сайт Інституту агроєкології і природокористування НААН. – Режим доступу : <http://agroeco.org.ua>.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. – Режим доступу : <https://menr.gov.ua>.
5. Офіційний веб-сайт ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна. – Режим доступу : <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr>.
6. Промислова екологія. – Режим доступу : <http://www.eco.com.ua>.
7. <https://www.elsevier.com/books/environmental-management/krishna/978-0-12-811989-1>.
8. <http://www.springer.com/gp/book/9789811018657>.